

DYSLEXIE PROTOCOL

versie januari 2015

NIFTARLAKE COLLEGE

Pauwenkamp 151

3607 GK Maarsse

INHOUD:	PAG.NR.
1. Wat is dyslexie?	3
2. Signaleringsroute	4
3. Welke begeleiding, faciliteiten kan het Niftarlake bieden?	
3.1 Algemene afspraken binnen de school	6
3.2 Extra faciliteiten dyslecten bovenbouw (M34, H45, A456)	7
3.3 Kurzweil, de voorwaarden en werkwijze passend onderwijs team	7
4. Aangepast programma MVT (Moderne Vreemde Talen) of vrijstelling	
4.1 Route aanpaste lessen MVT	8
4.2 Eisen die aan de leerling gesteld worden bij aangepast programma	9
5. Afspraken binnen de secties	9
6. Wat verwacht het Niftarlake College van thuis?	10
7. Gevolgen dyslexie	11
7.1 Gevolgen voor het sociaal-emotioneel functioneren	11
7.2 Mogelijk gevolgen voor het leren	12
8. Bronnen	13

1. Wat is dyslexie

Oorspronkelijk betekent de (Griekse) term *dyslexie* 'niet goed kunnen lezen'. Voor het niet goed kunnen spellen werd de term 'dysorthografie' gebruikt. Nu wordt laatste term haast niet meer gebruikt, en worden het niet goed kunnen lezen en spellen geschaard onder één noemer: dyslexie (Paternotte,2001). Maar wat is 'dyslexie' dan precies? Onderzoek geeft aan dat 15 procent van de Nederlandse bevolking een achterstand heeft op het gebied van lezen en spellen. Hebben zij dan allemaal dyslexie? Nee. Uit recent onderzoek blijkt dat 3 tot 4 procent van alle leerlingen in Nederland dyslexie heeft (Henneman,2004a; Smeets,2008). Dyslexie is kennelijk meer dan een achterstand op het gebied van lezen en spellen.

Omdat het belangrijk is om goed te weten wat dyslexie precies is, heeft Stichting Dyslexie Nederland de volgende definitie gemaakt:

'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en/of vlot toepassen van lezen en/of spellen op woordniveau' (van der Leij,2008).

Dyslexie wordt niet veroorzaakt door omgevingsfactoren, zoals slecht of geen onderwijs, achterstand door ziekte. Ook is dyslexie niet verbonden aan bijvoorbeeld socio-economische status, geslacht of intelligentie (Shaywitz,2006). Het probleem is hardnekkig: remedial teaching kan de problemen niet volledig verhelpen. Het probleem kan zich voordoen op het gebied van spelling of lezen of op beide gebieden. Het is objectief waar te nemen: er zijn universele regels om dyslexie vast te stellen. De mate van dyslexie verschilt per leerling (Henneman,2004a). Vaak blijkt wel dat dyslexie 'erfelijk' is: de kans op dyslexie als een ouder dyslexie heeft, ligt tussen 31-62% (Van den Broeck,1997). Hoewel lezen en spellen vaak vooral gekoppeld worden aan Nederlands en de talen, heeft de stoornis gevolgen voor alle vakken. Zo neemt bij deze leerlingen bij het werken onder druk het tempo en de nauwkeurigheid af. Ook hebben ze meer moeite om snel talige informatie uit hun geheugen te halen.

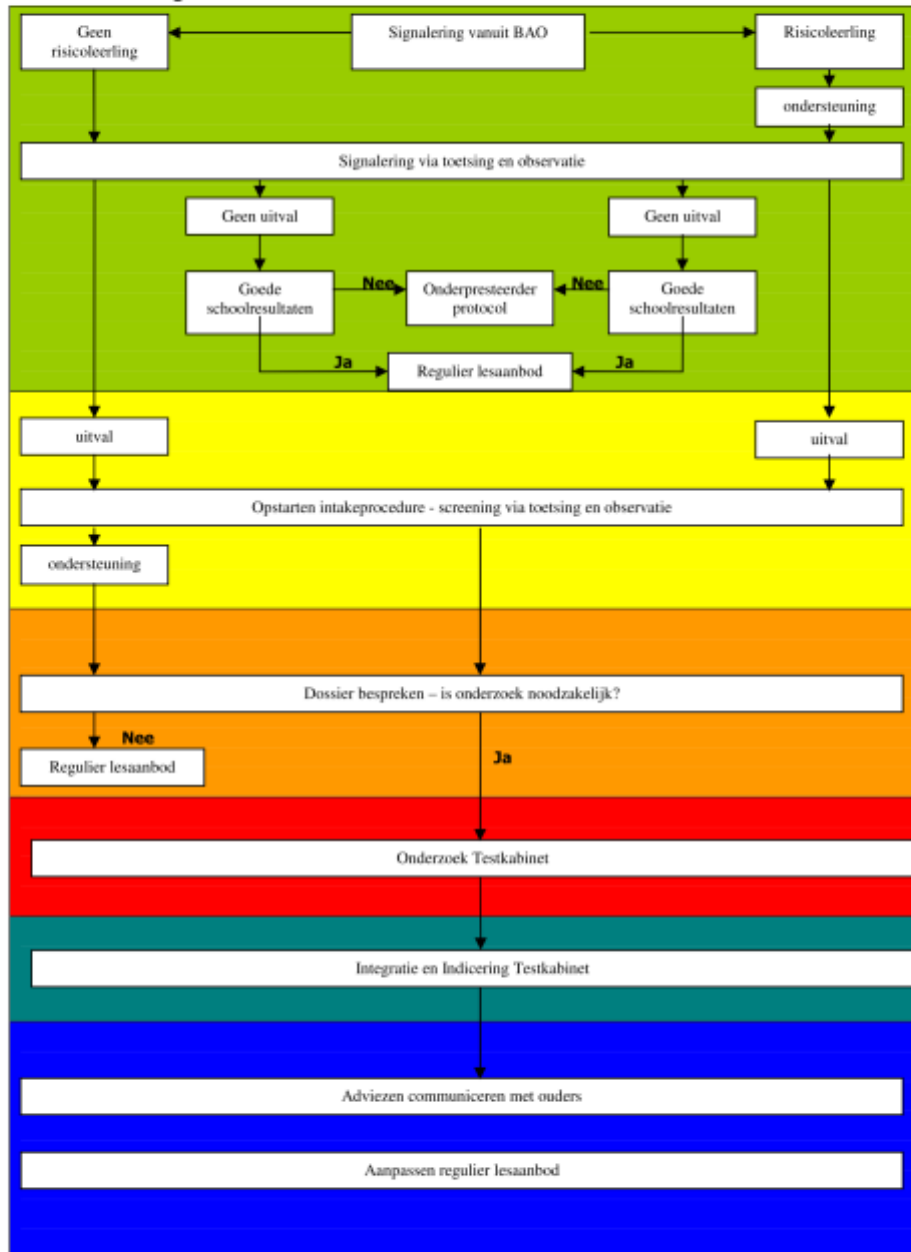
Informatie van www.masterplandyslexie.nl

2. Signaleringsroute

[PROCESBESCHRIJVING]

2.1 Stroomdiagram

Toelichting stroomdiagram

Wanneer?	Wat?	Beschrijving
Signaleringsfase	Screening dossiers nieuwe leerling	In september worden alle nieuw aangemelde leerlingen <u>gescreend op een risico</u> voor dyslexie. Dit gebeurt aan de hand van de ingevulde onderwijskundige rapporten door de basisschool en de CITO gegevens (begrijpend lezen, rekenen, spelling en technisch lezen).
	Steunlessen dyslectische leerlingen en risicoleerlingen	Leerlingen die als risicoleerlingen worden geïdentificeerd draaien vanaf de start van het schooljaar mee met steunlessen speciaal voor deze leerlingen. De inhoud van deze lessen moet gericht zijn op taal evenals studievaardigheden.
	Klassikale screening *Stilleestoets *Het wonderlijke weer *Rapportcijfers	In november vindt de jaarlijkse <u>klassikale dyslexiescreening</u> plaats. Onderdeel van de screening is <u>beoordeling van de schoolresultaten</u> . Leerlingen die niet uitvallen op de screening maar wel zorgelijke schoolresultaten laten zien kunnen worden opgenomen in <u>het onderpresteerderprotocol</u> . Leerlingen die nu als risicoleerlingen worden aangemeld volgen vanaf dit moment steunlessen. In juni is een tweede screeningsmoment voor deze leerlingen. Is er dan opnieuw sprake van uitval, dan worden deze leerlingen alsnog doorgestuurd.
Intakefase	Vooronderzoek door school (RT) *PI dictee *drie minuten toets	Leerlingen die uitvallen op deze screening en al risicoleerling waren worden doorgestuurd voor <u>verder onderzoek</u>
	Screening dossiers *Onderwijskundig rapport *CITOLVS	Wanneer een leerling uitvalt op de screening wordt het dossier van de leerling geanalyseerd (mits dit nog niet eerder is gebeurd).
	Navraag bij mentor en docenten talen	De RT'er laat de mentor/docent talen en ouders een intakevragenlijst invullen (zie bijlage 2)
	Gesprek mentor en ouders en RT	Is er al eerder onderzoek geweest? Ervaren ouders problemen? Is er hulpverlening geweest? Ouders vullen, afhankelijk van de uitkomst van het gesprek, de intakevragenlijst in. (zie bijlage 3)
Strategiefase	Is onderzoek zinvol?	Afhankelijk van de verkregen informatie wordt in deze fase bepaald of onderzoek wel of niet zinvol is. Zinvol? De gegevens worden opgestuurd naar het Testkabinet
Onderzoeksfase Integratie en indiceringsfase	Aanvullend onderzoek Testkabinet *NIO *Onderzoek verklarende factoren dyslexie	Er vindt onderzoek plaats naar de verklarende factoren dyslexie door het Testkabinet. Er wordt een rapport geschreven waarin de hulpvragen worden beantwoord en advies wordt gegeven over onder andere mogelijke aanpassingen in het onderwijs, extra begeleiding en/of behandeling binnen of buiten school en ondersteuning thuis.
Adviesfase	Gesprek met leerling, mentor, RT en ouders	Na het onderzoek vindt een gesprek plaats met ouders, leerling, mentor en RT om de gegeven adviezen te bespreken

3. Welke begeleiding, faciliteiten kan het Niftarlake bieden?

Voor alle leerlingen die nieuw binnenkomen met een officiële dyslexieverklaring of tijdens hun schoolcarrière dyslectisch verklaard zijn, in groepsverband, indien nodig, een dyslexie cursus. Deze wordt gegeven door onze Remedial Teacher.

Wettelijke kader dyslexie:

http://masterplandyslexie.nl/nl/catalog/dossierfaq/wet_en_regelgeving/6

3.1 Algemene afspraken binnen de school

- 1) Alleen leerlingen met een officiële dyslexieverklaring in het dossier kunnen aanspraak maken op begeleiding en eventuele extra faciliteiten, voor leerlingen met een ipad geldt dat zij, op aanvraag, gebruiken kunnen maken van de APP 'Ikbenlex'. Voor CITO 0 en 1 kunnen leerlingen met een dyslexieverklaring gebruik maken van auditieve ondersteuning.
- 2) Begin elk schooljaar geeft de mentor van dyslectische leerlingen de namen van deze leerlingen, via de klassenkaart, door aan de vakdocenten
- 3) De leerling zelf noteert een D op zijn/haar toetsblaadje.
- 4) Alle toetsen lettertype arial 12, regelafstand 1,5

Bij voorkeur gebruik dyslexie font:

<http://www.dyslexiefont.com/download/files/Dyslexiehandleidingparticulier.pdf>

Voor navigeren internet via app Navidys

- 5) Bij toetsen in 1 lesuur, toetsen maken van maximaal 40 minuten (RTTI), geldt voor schooljaar 2014-2015 alleen voor de onderbouwklassen.
- 6) Aangepaste normering van spelling MVT *
- 7) Geen onverwachte leesbeurten
- 8) In de onderbouw mag er bij de MVT, met uitzondering van het onderdeel grammatica, onderdelen van een schriftelijke toets mondeling worden overhoord per vak tot een maximum van 3 keer per schooljaar (dit moet de leerling **zelf** regelen)

In de bovenbouw is er alleen een mogelijkheid tot het mondeling overhoord worden van onderdelen van een schriftelijke toets, met uitzondering van het onderdeel grammatica, als er bij de individuele leerling specifieke afwijkende problematiek is geconstateerd. Echter dient een dergelijke cases voorgelegd te worden aan de examencommissie, die op basis van vastgestelde criteria en advisering vanuit de zorg een beslissing neemt.
- 9) Mogelijkheid om aantekeningen te niet over te nemen vanaf bord, maar via email sturen of door leerling foto te laten maken, na toestemming docent.
- 10) Huiswerk door docenten genoteerd in magister. Toetsen minimaal week van te voren opgeven. Geen 2 so's MVT op 1 dag.
- 11) Mogelijkheid gebruikmaken van **eigen** laptop (niet bij toetsen) incl. spellingscontrole

* MTV = moderne vreemde talen

3.2 Extra faciliteiten dyslecten bovenbouw (M34, H45, A456)

- 1) Luistertoetsen met luisterpauzes
- 2) Kurzweil (beperkt aantal licenties) (verplichte aanschaf thuis) (**verplichte deelname cursus**)

3.3 Kurzweil: de voorwaarden en werkwijze zorgteam

1. Dyslexieverklaring en verslag van het onderzoek doornemen.

Welke compenserende maatregelen worden vermeld in de dyslexieverklaring en hoe worden deze onderbouwd in het verslag van het onderzoek?

2. Kijken naar vorm van dyslexie

- Is de leessnelheid onder de maat?
- Is de verwerkingssnelheid onder de maat?
- Beperkt de dyslexie in ernstige mate de aanpak van teksten?

3. Kijken naar mate van dyslexie

- Staat er in de dyslexieverklaring dat er sprake is van ernstige dyslexie?

4. Heeft leerling baat bij het gebruik van Kurzweil?

- Bevragen mentor en docenten Nederlandse taal en zaakvakken:
(Heeft de leerling last van tijdgebrek bij toetsen waar veel gelezen moet worden?)(Levert hij/zij materiaal vaak op het laatst in / zie je kenmerken van stress / zijn de cijfers voor toetsen met veel leeswerk lager dan je bij deze leerling zou verwachten?)
- Is de leerling in staat om met Kurzweil te werken, nu en in de toekomst?
- Heeft de leerling Kurzweil in bezit / werkt hij/zij er thuis regelmatig mee?
- Zo nee, heeft de leerling met de demoversie van Kurzweil gewerkt.

Leerling verplichten deelname cursus Kurzweil op Niftarlake.

Leerling zoveel mogelijk werken met Kurzweil in alle vakken op school / thuis.

5. Essentie:

- samenwerking tussen ouders en school
- officieel en ondertekend verslag van orthopedagoog / gz-psycholoog waarin staat dat leerling in staat is met Kurzweil te werken
- verklaring van uitbehandeling, afgegeven door een orthopedagoog of psycholoog.
(bron: lexima)

www.cgb.nl/oordelen/oordeel/224394/volledig

<http://www.lexima.nl/artikelen/dyslexie/examens>

4. Vrijstelling MVT / aangepast programma MVT

VMBO Duits of Frans verplicht (uitzondering afstromers naar KDR)

HAVO/VWO Eerste drie leerjaren verplicht (school kan zelf invulling geven aan onderwijs, geen kerndoelen voor MVT)

Bovenbouw HAVO per 1 aug. 2007 tweede MVT in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan Cultuur en Maatschappij.

Bovenbouw VWO moeten naast Engels een tweede MVT volgen. Ontheffing bij profiel NT of NG en, bijvoorbeeld door hun dyslexie, zo slecht presteren op taal waarvoor ze de ontheffing vragen dat dit naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding in de weg staat.

http://masterplandyslexie.nl/nl/catalog/overview/wet_en_regelgeving/21

4.1 Route aanpaste lessen MVT (Moderne Vreemde Talen)

Wie?	Wat?	
1) Leerling – naar vakdocent	Leerling geeft bij vakdocent aan waar hij/zij tegenaan loopt	
2) Vakdocent - leerling	Maken samen plan van aanpak (vb. hulples)	
3) Vakdocent	Geeft bij mentor aan dat de extra hulp ontoereikend is	
4) Mentor	Schakelt RT in	
5) Rt`er	Beoordeelt situatie aan de hand van evt.OPP en inzage dyslexieverklaring. Stelt OPP op met leerling	
6) Rt`er	Bij negatief advies overleg met zorgcoördinator	
7) Zorgcoördinator	Schakelt commissie in voor definitief besluit	Commissie bestaat uit directielid, mentor, zorgcoördinator (incl. advies vakdocent)
8) Zorgcoördinator	Informeert alle partijen over uitkomst/besluit	

4.2 Eisen die aan de leerling gesteld worden bij aangepast programma

- Officiële dyslexieverklaring, (zeer) ernstige dyslexie
- Actieve werkhouding binnen betreffende vakles
- Leerling heeft duidelijk compensatie op andere vakgebieden (vb. Bèta), heeft al profielkeuze gemaakt, heeft vak niet nodig in betreffend profiel
- Handelingsverlegenheid aangetoond door vakdocent **en** RT

5. Afspraken binnen de secties:

Nederlands:

- Bij *schrijfopdrachten* wordt bij alle leerlingen (dyslect of niet) eenzelfde maximum voor taalfoutenaftrek gehanteerd.
- Bij de overige toetsen, boekverslagen en werkstukken wordt bij alle leerlingen (dyslect of niet) maximaal 1 punt voor 10 taalfouten afgetrokken.
- Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (duer) worden niet fout gerekend.
- Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend (kopen, verekt).
- Fouten m.b.t. leerbare regels worden wel meegerekend: bij werkwoordspelling gaat het dus bijvoorbeeld om de goede uitgang: -d, -t, -te(n), -tte(n), de(n) en -dde(n). 'Hij heeft zijn spier verekt' (i.p.v. verrekt) wordt niet fout gerekend (zie regel 4).
- Binnen het jaarprogramma is spelling slechts een onderdeel van het vak Nederlands, dus een dyslectische leerling kan dit onderdeel compenseren met andere onderdelen.

Moderne Vreemde Talen:

- Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.
- Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties worden niet fout gerekend. Bijv. Engels - huose, Frans – puor, Duits - truam
- Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.
- Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijv. Frans comencer i.p.v. commencer of Duits Bijv. Monaat of Monnat wordt niet fout gerekend.
- 50% van de fouten m.b.t. accenten wordt niet meegerekend.
- Voor Duits geldt tevens: als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast geldt dat als een hele fout (bijv. er fährt, dan is fahrt of fehrt etc. fout

Overige schoolvakken:

Wanneer een leerling een goed antwoord geeft, maar dit niet juist heeft gespeld, wordt het antwoord goed gerekend.

6. Wat verwacht het Niftarlake College van thuis?

Naast de reguliere en extra faciliteiten die het Niftarlake aanbiedt, wordt er naast de leerling ook van u als ouders extra ondersteuning verwacht. Hierbij denken wij aan:

- Hulp bij plannen en organiseren
- Stimuleren van maken van samenvattingen
- Stimuleren van werken met, gratis, hulpsites zoals:
www.overhoorprogramma.nl
www.wrts.nl
www.cambiumned.nl
www.muiswerk.nl
www.beterspellen.nl
www.verbuga.eu
- Lezen in alle varianten stimuleren, al dan niet verplichten
- Herhalen, herhalen, herhalen

7.0 Gevolgen van dyslexie

De gevolgen die dyslexie kan hebben, verschillen per leerling. Hoeveel last een leerling heeft van zijn dyslexie hangt samen met de eisen die een specifieke situatie stelt aan zijn lees- en spellingvaardigheid. Daarnaast hangt deze last af van de mate waarin een leerling in staat is zijn problemen te compenseren (Ruijssenaars & Van den Bos, 2011). Om de ernst en de aard van de gevolgen in te kunnen schatten en de specifieke pedagogisch-didactische behoeften te bepalen, moet met deze compensatiemogelijkheden (beschermende factoren) rekening worden gehouden. Het kan hierbij gaan om begripscompensatie en het toepassen van compensatie- strategieën. Voorbeelden van begripscompensatie zijn een grote woordenschat en veel kennis van de wereld. Voorbeelden van compensatiestrategieën zijn:

- adequate toepassing van lees-, luister- en spellingstrategieën;
- effectief gebruik tijdens het lezen van kennis van grotere eenheden zoals lettergrepen en hele woordbeelden (orthografische compensatie, Bekebrede, Van der Leij & Share, 2009);
- goede metacognitieve strategieën (aanpakstrategieën bij studie en het maken van opdrachten)
- inzet van adequate woordleer- en woordraadstrategieën;
- controlestrategieën;
- gestructureerde aanpak huiswerk.

Tot slot spelen goede motivatie, doorzettingsvermogen, en ondersteuning vanuit de thuissituatie een belangrijke rol. Ondanks deze compensatiemogelijkheden heeft dyslexie zowel voor het leren, als voor de (school)loopbaan en het sociaal-emotioneel functioneren gevolgen. Deze zijn echter zeer individueel bepaald.

7.1 Gevolgen voor het sociaal-emotioneel functioneren

In het voortgezet onderwijs worden dyslectische leerlingen geconfronteerd met nieuwe problemen dan in het primair onderwijs. Daarnaast verandert er door de puberteit/adolescentie veel voor leerlingen. Wanneer leerlingen hun dyslexie en/of de gevolgen daarvan niet goed kunnen accepteren of onvoldoende 'om kunnen gaan' met de lees- en spellingproblemen op school en daarbuiten, kan dat verregaande gevolgen hebben voor het psychosociaal functioneren (Ruijssenaars & Van den Bos, 2011). De school heeft een belangrijke taak om de dyslectische leerling te helpen de stoornis te leren accepteren en ermee om te leren gaan.

Gevolgen voor het sociaal-emotioneel functioneren kunnen zijn:

- ernstige twijfel aan de eigen competentie;
- aangetast zelfbeeld;
- onvoldoende vanuit zichzelf gemotiveerd zijn (intrinsieke motivatie);

- ontwikkelen van faalangst;
- moeite met aansluiting bij leeftijdgenoten of volwassenen door verminderde sociale acceptatie;
- schroom om aan een vervolgopleiding of baan te beginnen;
- vermijden van bepaalde taken op sociaal gebied zoals vrijwilligerswerk en bestuurswerk.

7.2 Mogelijk gevolgen voor het leren

Dyslexie heeft consequenties voor alle vakken die een beroep doen op functioneel lezen en schrijven. De problemen met technisch lezen kunnen doorwerken in problemen met begrijpend lezen (o.a. Cain & Oakhill, 2004). Ondanks voldoende woordenschat zijn er soms problemen met tekstbegrip (Hacquebord, 2006). De aandacht richt zich op het niet geautomatiseerde technisch lezen en spellen, in plaats van op het begrijpen van een tekst of het op papier zetten van gedachten. Waarbij aangetekend moet worden dat dyslectische leerlingen wel een kleinere woordenschat kunnen hebben dan niet dyslectische leerlingen (Hacquebord, 2006) omdat ze minder leeservaring hebben.

De problemen met automatisering en werkgeheugen kunnen ook leiden tot rekenproblemen en betreft vooral het onthouden van rekenfeiten. Dit leidt tot problemen met hoofdrekenen en rekentempo (Ruijsenaars, Van Luit & Van Lieshout, 2004). Wanneer sprake is van begripsmatige rekenproblematiek, dan heeft dit niets te maken met dyslexie, maar met comorbiditeit: dyslexie en dyscalculie.

Het (voortgezet) onderwijs doet voortdurend een beroep op het snel kunnen verwerken en produceren van teksten. Dyslectische leerlingen ervaren daarbij altijd een hoge tijdsdruk. Ze hebben meer tijd nodig om gecompliceerde opdrachten te verwerken en komen aan het beantwoorden van vragen soms niet toe, terwijl ze het antwoord wel weten (Peer & Reid, 2001). Dyslectische leerlingen maken tijdens het schrijven ook veel meer spelfouten dan hun leeftijdgenoten, in alle spelling - categorieën. Er bestaan geen specifieke 'dyslectische' fouten. In

Van welke gevolgen bij een individuele leerling sprake is, zal samen met de leerling uitgezocht moeten worden. Dit gebeurt deels tijdens het diagnostisch onderzoek door de GZ-psychooloog, maar ook binnen school in samenspraak met de remedial teacher.

8. Bronnen:

www.masterplandyslexie.nl

www.balansdigitaal.nl

www.sterkvo.nl

www.testkabinet.nl

www.cgb.nl/oordelen/oordeel/224394/volledig

<http://www.lexima.nl/artikelen/dyslexie/examens>